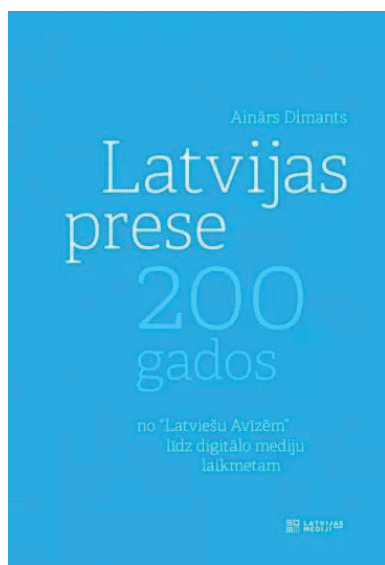

IZDOTA AINĀRA DIMANTA MONOGRĀFIJA “LATVIJAS PRESE 200 GADOS”

Andris Pētersons
andris.petersons@lza.lv

Dimants, Ainārs [2022].
Latvijas prese 200 gados no “Latviešu Avīzēm” līdz digitālo mediju laikmetam.
Rīga: Latvijas Mediji, 367 lpp.

Atslēgas vārdi: recenzija, plašsaziņas mediji, preses vēsture, preses brīvība

Recenzija par 2022. gadā izdoto Dr. phil. Aināra Dimanta monogrāfiju “Latvijas prese 200 gados: no “Latviešu Avīzēm” līdz digitālo mediju laikmetam”. Aināra Dimanta grāmata sniedz panorāmisku skatu uz Latvijas plašsaziņas mediju sistēmas vēsturi no pirmsākumiem līdz mūsdienām. Ainārs Dimants apskata mūsdienu mediju problēmas, no kurām izdala trīs galvenās. Pirmkārt, ilgstoši klibo pašu izdevēju medijpratība un mediju ētika, īpaši izdevēju pusē. Mediju iekšienē tas noved pie iekšējās preses brīvības un redakcionālās autonomijas ierobežošanas, bet ārēji pie lielākā mediju kapitāla — ticamības jeb uzticamības — zuduma. Otrā problēma ir žurnālistikas kvalitātes zemo līmeni, kas saistāms ar profesionālās izglītības trūkumu žurnālistu vidū un zemo pašizpratni par darbu profesijā. Trešā problēma, kurai pievērš uzmanību Dimants, ir mediju un politiskā sistēma — savienotie trauki, kuros mediju kvalitāte nosaka sabiedrības politiskā procesa kvalitāti, un otrādi.

“Latvijas prese 200 gados: no “Latviešu Avīzēm” līdz digitālo mediju laikmetam” — tik ambiciozs nosaukums ir *Dr. phil.* Aināra Dimanta monogrāfijai. Darba zinātniskie recenzenti ir *Dr. philol.* Pauls Daija, *Dr. sc. comm.* Mārtiņš Kaprāns un *Dr. philol.* Linda Kušīņa-Šulce. Ir sarežģīti ietilpināt 367 lappusēs Latvijas plašsaziņas mediju sistēmas vēsturi no pirmsākumiem līdz mūsdienām, kā piesaka pats autors. Tēmas plašums, pieķerot arī radio un televīziju, neizbēgami noved pie panorāmiska skatījuma un konceptīva pārstāsta, īpaši grāmatas pirmajā daļā. Noderīgi, ka vienlaicīgi visaptverošam skatam uz mediju sistēmu divsimt gados, īsi tverti arī politiskie procesi Latvijā un pasaulē, formulējot gan mediju, gan sabiedrības problēmas. Kopsavelkot daļu par plašsaziņas līdzekļu vēsturisko attīstību, jāsaprot, ka esam saņēmuši īsu, korektu ceļvedi — kas un kad ir noticis Latvijas teritorijā — tiem lasītājiem, kuri vēlas iepazīties ar plašsaziņas medijiem latviešu un citās valodās.

Grāmatas interesantākā un piepildītākā daļa sākas ar otro nodaļu “Demokrātijas un neatkarības atjaunošana — Latvijas preses “zelta laikmets”” — ar notikumiem, kurus autors pats ir piedzīvojis un kuros ir aktīvi iesaistījies. Te vairāk skatītas kopsakarības, piemēram, Latvijas krievu bulvāra un reklāmas preses izdevumu īpašos panākumus un kvalitātes preses neveiksmes autors skaidro ar kultūras atšķirībām starp latviešu un krievu lasītāju auditorijām laikrakstu lasīšanas tradīcijās un uztverē, kur latvieši kopumā ir konservatīvāki, nopietnāki un vairāk interesējas par politiku. Savukārt krievu lasītāju (ne)ieinteresētība Latvijas plašsaziņas medijos izskaidrota ar samērā zemu integrācijas pakāpi Latvijas nācijā un pilsoniskajā sabiedrībā.

Autora iesaiste gan starptautiskajās, gan vietējās plašsaziņas mediju profesionālajās organizācijās un darbs augstskolās ļauj viņam novērtēt šo institūciju devumu nozares attīstībā, mediju pētniecībā un nozares pro-

fesionāļu izglītošanā, uzskaitot redzamāko nozares pārstāvju panākumus, kas ir pacilājoši.

Uzņēmējs un mecenāts Vilis Vītols savā grāmatā “Savējiem” (2010) raksta, ka bez naudas pat baznīca nekust. Šis teiciens tieši raksturo arī plašsaziņas mediju vidē notiekošo, tāpēc Aināram Dimantam būtu vērts vairāk pievērsties mediju biznesa sasaistei ar tautsaimniecības attīstību, ar biznesa modernizāciju. Pēdējās divās desmitgadēs plašsaziņas mediju izdevēji un redakcijas, īpaši liberālisma koncepciju akceptējušie, līdzīgi kā daudzi citi uzņēmumi un valsts institūcijas īsteno sociālās atbildības koncepciju, kuras nozīmi uzsver arī Ainārs Dimants. Nenoliedzami, panākumi mediju mijiedarbībā ar sabiedrību liela mēra izšķir mūsu nākotni.

Skaidrs, ka pārmaiņas plašsaziņas medijos, kuras noteica iekļaušanās Eiropas Savienības mediju tirgū (2003–2008) un ekonomiskā recesija (2008–2013), kas grāmatā izēmētas kā transformācijas periodi, plašsaziņas medijiem, īpaši presei, nav bijušas vieglas. Starp rindām var sajukt autora sāpi par to, ka daudzi mediji samazināja izdošanas biežumu un tirāžu un pat beidza pastāvēt, žurnālisti mainīja nodarbošanos, mazinājās nozares prestižs. Interesanti ir piemēri tam, kā plašsaziņas mediju izdevēji akceptēja vai gluži pretēji — neievēroja — mūsdienīgo izpratni par to, ka mediji nav tikai business, ka tiem ir centrāla loma demokrātiskā sabiedrībā kā politiskās gribas un kultūras veidotājiem. Pārmaiņas komunikācijas tehnoloģijās ir novedušas līdz drukāto plašsaziņas mediju aiziešanai no tirgus vai arī to līdzaspastāvēšanai ar digitālajām platformām. Mediju koncentrācija un digitalizācija, pēc Aināra Dimanta domām, rada virkni problēmu. Pirmā problēma, ilgstoši klibo pašu izdevēju medijpratība un mediju ētika, īpaši izdevēju pusē. Mediju iekšienē tas noved pie iekšējās preses brīvības un redakcionālās autonomijas ierobežošanas, bet ārēji pie lielākā mediju kapitāla — ticamības jeb

uzticamības — zuduma. Otrā problēma — žurnālistikas kvalitātes zemais līmenis, kas saistāms ar profesionālās izglītības trūkumu žurnālistu vidū un zemo pašizpratni par darbu profesijā. Trešais trūkums, kuram pievērš uzmanību Dimants, ir mediju un politiskā sistēma — savienotie trauki, kuros mediju kvalitāte nosaka sabiedrības politiskā procesa kvalitāti, un otrādi. Diemžēl mūsu valstī kopš demokrātijas un neatkarības atjaunošanas pagājušā gadsimta 90. gadu beigās, vērojama politiskā procesa deintelektualizācija un demobilizācija. Sabiedrība novēršas no aktīvas līdzdalības politiskajos procesos, un sabiedriskā dienaskārtība, kuru jāuztur medijiem, ir otrā līmeņa jautājums, primāri aktualizējot indivīda personīgās esības jautājumus. Rezultātā izpaliek kvalitatīvs viedok-

lis, dziļāka analīze un plašāks skats. Te nu grāmatas noslēdzošajās lappusēs autors met akmeni mūsu valsts mediju politikas veidotāju virzienā, jo mediju brīvības, daudzveidības un kvalitātes ziņā varētu vēlēties vairāk. No šīm trim kā galvenā mediju sistēmu raksturojošā kategorija ir mediju sistēmas brīvības pakāpe, ar brīvību saprotot vārda un izteiksmes brīvību visos plašsaziņas medijos. Tikai brīva prese var pilnasinīgi pastāvēt un nodrošināt no politiskās un ekonomiskā varas neatkarīgu informācijas plūsmu. Tāpēc grāmatā tik daudz tiek runāts par preses brīvību, par žurnālistu centieniem būt neatkarīgiem. Tas, ka 2022. gada pasaules preses brīvības indeksā Latvija ierindojas 22. vietā, ir samērā labi, un tur savs nopelns ir arī grāmatas "Latvijas prese 200 gados" autoram.

Par autoru

Andris Pētersons, *Dr. sc. soc.*, komunikācijas un sabiedrisko attiecību eksperts, žurnālists, biedrības "Taisnais" valdes loceklis, Latvijas Nacionālās enciklopēdijas Nozaru redakcijas kolēģijas konsultants sabiedriskajās attiecībās. Zinātniskās intereses: stratēģiskā komunikācija, komunikācijas vadība, mediju komunikācija, komunikācijas vēsture.

About the Author

Dr. sc. soc. **Andris Pētersons**, expert of communication and public relations, journalist, board member of NGO "Taisnais", public relations consultant of the Editorial Board of the Latvian National Encyclopaedia. Scientific interests: strategic communication, communication management, media communication, communication history.

AINĀRS DIMANTS' MONOGRAPH *THE LATVIAN PRESS IN 200 YEARS* HAS BEEN PUBLISHED

Andris Pētersons

andris.petersons@lza.lv

Summary

Keywords: *review of monograph, mass media, history of mass media, freedom of press*

Review of the monograph by *Dr. phil.* Ainārs Dimants, *Latvian Press in 200 Years: From Latviešu Avizes to the Age of Digital Media*, published in 2023. The book presents a panoramic view on the history of the Latvian press. Political processes in Latvia are briefly

captured to formulate the problems of both media and society for a comprehensive view of the media system. The author of the book considers three main problems of modern mass media in Latvia. The first one is associated with media concentration and digitisation, which, according to the author, create a series of problems. Media literacy and media ethics of the publishers themselves has left much to be desired for a long time. Inside the media, this leads to restriction of internal press freedom and editorial autonomy, but externally — to the loss of the biggest media capital — credibility and trustworthiness. Another problem is the low level of journalistic quality, which is associated with a lack of professional education of journalists and low self-understanding of the work in the profession. The third problem refers to the media and the political system — as connected vessels in which the quality of the media determines the quality of the political process in society, and vice versa.